



dr hab. Piotr Łuczkiwicz prof. ucz.  
Instytut Archeologii  
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej  
Plac M. Curie-Skłodowskiej 4  
20-031 Lublin

#### Recenzja monografii:

Bartosz Kontny, *Archeologia wojny. Studia nad uzbrojeniem barbarzyńskiej Europy okresu wpływów rzymskich, Oświęcim: Napoleon V 2019.*

Monografia B. Kontnego, jednego z najbardziej znanych w Europie archeologów zajmujących się problematyką uzbrojenia oraz znalezisk wotywnych w okresie rzymskim, stanowi bardzo cenne kompendium wiedzy na temat uzbrojenia, sposobów walki oraz znaczenia broni w życiu codziennym i w sferze wierzeniowej dla ludów germańskich zamieszkujących środkową i północną Europę w pierwszych stuleciach naszej ery. Książka ma się przy tym ukazać w szacownej serii wydawniczej *Napoleon V*, której sam jestem wielkim admiratorem, za racji moich pobocznych zainteresowań historycznych, dotyczących właśnie epoki Napoleona.

Siłą autora jest znakomita znajomość zabytków archeologicznych, i to z terenów całej Europy, jak również bardzo szerokie sięganie do materiałów archiwalnych oraz do antycznych źródeł pisanych. W książce widać olbrzymie obozowanie w literaturze przedmiotu, oraz swobodne sięganie do starszych epok dla wytłumaczenia danego zjawiska czy też znalezienia jego źródeł. Dobrym przykładem może być analiza korzeni skandynawskiego fenomenu olbrzymich depozytów bagiennych uzbrojenia. Starannie dobrana i obfita część ilustracyjna znakomicie obrazuje wywody Autora, ułatwiając śledzenie narracji.

Mimo olbrzymiej ilości przypisów w tej przecież z założenia naukowej pozycji, Autorowi udało się tak wypośredkować sposób przekazu, by książka trafiła do wyobraźni także tych czytelników i pasjonatów, którzy nie są profesjonalnymi archeologami czy też znawcami wojskowości antycznej. Tą dbałość o czytelników nie będących archeologami widać szczególnie wyraźnie w



pierwszym rozdziale, poświęconym stanowiskom bagiennym z okresu rzymskiego i wędrówek ludów, gdzie we wstępie Autor bardzo przystępnie opisuje warsztat naukowy archeologa oraz podstawy dla archeologicznej rekonstrukcji rodzajów uzbrojenia, sposobów walki, oraz różne metody datowania znalezisk w czasie. Brakuje być może tylko bardziej szczegółowego naświetlenia kwestii „kultur archeologicznych”, czyli konstrukcji teoretycznych tworzonych przez archeologów na określenie pradziejowych grup ludzkich, które przecież tylko bardzo rzadko możemy identyfikować z konkretnymi plemionami czy ludami, których nazwy oraz siedziby zachowały się w przekazach pisanych. Tutaj aż prosiłoby się o wyjaśnienie dla laików, co to jest np. „kultura przeworska”. Owszem, takie objaśnienie znajduje się w tekście, ale dopiero w rozdziale 2, co przez kilkadziesiąt stron trzyma mniej zorientowanego w archeologii czytelnika w niepewności. Podobne uwagi można odnieść do Gotów i łączonej z nimi tzw. „kultury wielbarskiej”.

Autor też czasami nieco się zapomina, z racji profesjonalnego zajmowania się militariami oraz (co w tym przypadku nieuniknione) metalurgią, używając niekiedy w tekście, bez żadnego objaśnienia dla laików, bardzo zaawansowanej terminologii fachowej. Kto z pasjonatów-amatorów starożytności oraz wojskowości wie przekładowo, co to są struktury dendrytyczne w metalurgii? Nieco przeszkadza mi też umieszczanie pełnych odnośników bibliograficznych w przypisach, zamiast zaopatrzenia książki w osobną bibliografię, grupującą wykorzystane w tekście pozycje, ale jest to tak naprawdę rzecz gustu, w żaden sposób nie wpływająca na ocenę merytoryczną pracy.

Oczywiście nie zawsze zgadzam się ze wszystkim stwierdzeniami autora, czego przykładem może być jego interpretacja kwestii stosowania umb z kolcem w okresie rzymskim jako broni po części ofensywnej („uderzenia [...] kolcem w twarz, stanowiącą główny obiekt ataku, były [...] bolesne...”), w co nie bardzo wierzę. Absolutnie nie neguje to jednak faktu, iż taka interpretacja jest możliwa. Autor nie ustosunkowuje się – przynajmniej nie ma takich uwag w rozdz. poświęconym uzbrojeniu Wandalów/kultury przeworskiej – do kwestii broni „paradnej”, występującej czasami szczególnie w grobach ówczesnych elit (tzw. „grobach książęcych”), szczególnie bogato zdobnej lub wręcz wykonanej ze szlachetnych metali, nie różniącej się morfologicznie od typowego uzbrojenia, jednak z oczywistych względów nie nadającej się do użycia w walce.



Szczególnie cenne uwagi zawarte w obszernym rozdziale poświęconym uzbrojeniu ludów bałtyjskich. Problem ten jest najmniej rozpoznany w archeologii, pozostając w większości przypadków „na marginesie” uwagi archeologów i bronioznawców, być może z racji dotychczasowych (błędnych!) przekonań o szczupłości źródeł. Drobiazgowa analiza wszelkich zachowanych archiwaliów pozwoliła Autorowi wychwycić wiele nieznanych dotychczas informacji i odkryć. W tym rozdziale widać wyraźnie, że właśnie bałtyjska strefa kulturowa jest najbliższa autorowi i stanowi ona główny punkt jego (obecnych) zainteresowań badawczych. Do tego rozdziału odnosi się także zdecydowanie największa ilość materiału ilustracyjnego.

Olbrzymią uwagę Autor poświęca także problematyce tarczy - z racji zarówno jej znaczenia militarnego jak i symbolicznego, szczególnie istotnego dla ludów germańskich. Analiza tarcz i jej zachowanych w materiałach archeologicznych części znajduje się w każdym z rozdziałów poświęconych uzbrojeniu w poszczególnych strefach etniczno-kulturowych w barbarzyńskiej Europie, tej części uzbrojenia poświęcony jest także finalny rozdział książki, gdzie autor z olbrzymią erudycją szkicuje rozwój tarczy i jej znaczenie od epoki brązu aż po okres rzymski.

Mimo wszelkich polemicznych lub przyczynkarskich uwag zawartych w tej recenzji, monografia autorstwa B. Kontnego, charakteryzująca się - co raz jeszcze podkreślę - olbrzymią erudycją, wykazująca szerokie horyzonty Autora, napisana przy tym bardzo przystępnym językiem, na pewno zdobędzie ważną pozycję w literaturze fachowej, z pewnością zainteresuje także liczne grono amatorów starożytności i wojskowości.

